

apreciere a probelor. Cu toate acestea, concluziilor expertizei microobiectelor necesită o abordare specifică, deoarece aprecierea unui atare tip de probe se bazează pe aplicarea unor cunoștințe particulare pe care nu le posedă subiecții cu drept de a numi expertiza.

Referințe bibliografice

1. Безруких Е. С. Особенности взаимодействия следователя и оперативного работника на первоначальном этапе расследования преступлений в сфере незаконного оборота наркотиков. Дис. канд. юрид. наук. Калининград, 2003, 219 с.

2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. <http://lex.justice.md/md/326970/> (vizitat la 10.11.2014)

3. Баканова Л. П. Теоретические и практические основы использования микрообъектов в раскрытии и расследовании преступлений. Ташкент, 2005, 119 с.

4. Codul penal al Republicii Moldova. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=331268> (vizitat la 10.11.2014)

5. Обнаружение, изъятие, исследование и использование микрообъектов в доказывании по уголовным делам. М., 1997, с. 125.

6. Грановский Г. Л. Понятие и основные положения общей теории решения криминалистических задач. В: Современное состояние и перспективы развития традиционных видов криминалистической экспертизы: Сборник научных трудов. М., 1997, с. 3–12.

7. Медико-криминалистическая идентификация: Настольная книга судебно-медицинского эксперта. Под общ. ред. В. В. Томилина. М., 2000, с. 39–40.

8. Орлов Ю. К. Заключение эксперта и его оценка (по уголовным делам). М., 1995, с. 45.

IDENTIFICAREA ESENȚEI ȘI ACCEPȚIUNILOR NIHILISMULUI JURIDIC

Rita MUNTEANU,
doctorandă, ULIM

SUMMARY

The idea of the rule of law is not feasible without overcoming legal incivility and the low level of the sense of justice. This article reveals the persistence of the phenomenon in the public consciousness and proves that legal nihilism routinely causes existing legislation to be ignored, violated and not executed inflicting serious harm on constitutional legality. Society in which any law-abiding citizen doesn't feel safe cannot promote development of adequate positive sense of justice, cannot be recognized as democratic and will not function as healthy civil society. A profound analysis of the phenomenon and of its interpretations is vital not from scientific curiosity but for a better understanding of a danger that could lead to the destruction of the legal and moral bases of our society.

Keywords: legal nihilism, public consciousness, rule of law

REZUMAT

Conceptul unui stat de drept este imposibil de realizat fără ridicarea nivelului de cultură juridică. Acest articol reflectă persistența fenomenului nihilismului juridic în cadrul conștiinței juridice și demonstrează că fenomenul dat duce la ignorarea, încălcarea și neexecutarea legislației în vigoare. Societatea în care cetățeanul responsabil nu se poate simți în siguranță, nu poate promova o conștiință juridică coerentă, nu poate fi considerată democratică și nu va funcționa ca atare. O analiză profundă a fenomenului și a interpretărilor sale este esențială nu din curiozitate științifică, ci pentru o mai bună înțelegere a unui pericol care ar putea duce la distrugerea bazelor juridice și morale ale societății noastre.

Cuvinte-cheie: nihilism juridic, conștiință juridică, stat de drept

Introducere. *Conștiința juridică ca fenomen juridic exprimă starea spirituală a indivizilor care se formează ca urmare a asimilării unor cunoștințe juridice și care reflectă atitudinea individului referitor la sistemul de drept, la modul în care sînt reglementate raporturile juridice, la activitatea organelor de stat și de drept [2, p. 81]. În societatea contemporană au loc suficiente cazuri în care conștiința juridică a indivizilor este într-un fel sau altul deformată, fie în virtutea deficitului de informație, fie a lipsei educației juridice, fie din cauza promovării slabe a valorilor juridice etc.*

Scopul prezentului articol constă în abordarea conceptuală a fenomenului studiat prin determinarea esenței și a accepțiunilor sale.

Metodele aplicate și materialele utilizate. Pentru atingerea scopului prestabilit au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: analiza, sinteza, comparația, studiul de caz și conștientizarea logică. La elaborarea acestui studiu au servit o serie de lucrări științifice, reglementări naționale și internaționale.

Rezultate obținute și discuții.

De-a lungul evoluției umane s-a vorbit, dar și s-a scris foarte mult despre fenomenul nihilismului moral, cultural, politic, etic, estetic, într-un cuvînt despre nihilismul social (general), dar o atenție deosebită s-a acordat nihilismului juridic, care s-a aflat într-o evoluție continuă. Este suficient să spunem că la conducerea societății umane s-au aflat mereu oamenii, și nu le-

gea. În context am putea să-l cităm pe A. I. Herțen, care afirma că ”omul, indiferent de statutul său, ignoră sau încalcă legea ori de câte ori are ocazia, dacă simte că nu va suferi de pe urma anumitor impunități, lucru transpus în practică și de guvernare” [17, p. 40].

În literatura de specialitate, esența nihilismului juridic este identificată prin două abordări (metode), pe care în mod convențional le putem numi: a) clasică (tradițională) și b) inovatoare.

În cadrul abordării uzuale, *clasice*, pe care de altfel o preferă marea majoritate a oamenilor de știință, nihilismul juridic este privit ca un fenomen socialmente distructiv, esența căruia constă în manifestarea unei atitudini negative față de drept, în lipsa de încredere în potențialul acestuia de a rezolva problemele societății în conformitate cu cerințele justiției (dreptății și echității) sociale. Asemenea predispoziții antilegale: ”elementele și caracteristicile conștiinței publice și ale psihologiei naționale sînt, de facto, o trăsătură distinctivă a culturii tradițiilor și modului de viață” [25]. Fiind de acord în totalitate cu cele expuse anterior, autorul V. O. Lucin afirmă totuși că ”nu putem ignora factorul național, dar și mai periculos este să exagerăm importanța sa” [21, p. 251]. În același timp, el atrage atenția asupra faptului că nihilismul juridic nu trebuie interpretat ca o caracteristică înăscută a societății umane. Acest fenomen este, cu siguranță, legat de modul de viață existent în comunitate, reflectînd multe din componentele (elementele) sale negative, dar acest lucru nu este ”un semn din naștere” a psihologiei naționale [6, p. 43].

O parte, însă, a elitei științifice, nu este de acord cu această opinie. Este clar că sentimentul de respingere a dreptului nu apare la naștere, ci se formează în timp și

numai din cauza lipsei de rezultate pozitive la interacțiunea persoanei cu normele de drept. Nihilismul, la fel ca și infractorii, nu se nasc nihilisti, ci se formează pe parcursul vieții. Aceasta este o caracteristică a mentalității umane, inclusiv a noastră, națională, cu toate componentele sale, inclusiv de natură psihologică. Cercetătorii contemporani consideră că ”cu siguranță, una dintre trăsăturile negative ale mentalității (inclusiv naționale) este și nihilismul juridic – un fenomen extrem de distructiv. Disprețul față de drept ca concept este «o boală cronică» a vieții noastre, fapt cunoscut și recunoscut la nivel internațional” [21, p. 182].

Nihilismul juridic este un fenomen complex și multidimensional, dar esența lui se manifestă, în general, prin atitudinea negativă și lipsită de respect față de drept, lege, ordine normativă, iar izvoarele (cauzele) sale principale sînt: ignoranța juridică, indolența, lipsa de experiență, progresul lent sau chiar regresul, lipsa de cultură juridică a mării majorități a populației [22, p. 3].

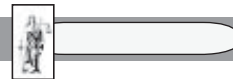
Una dintre cauzele acestui fenomen este reprezentată de ignoranța juridică. ”Are loc o respingere a dreptului, societatea tinde să se descurce și fără el”. Această ”alienare” nu a apărut ieri, dar însoțește parcursul istoric al societății umane pînă în prezent, fiindu-i un partener devotat” [9, p. 75].

Autorul V.A. Tumanov constată că în momentul în care statul, guvernarea abandonează metodele totalitare de impunere a ordinii de stat și încearcă să ia calea statului de drept, de îndată ce oamenii pot să se bucure de drepturile și libertățile lor fundamentale, se observă nivelul scăzut de cultură juridică existent în cadrul acestei societăți, în care de-a lungul deceniilor a prevalat nerespectarea și subestimarea dreptului.

Nihilismul juridic, privit prin prisma necesității dreptului, a devenit mult mai evident și periculos decît în cazul dreptului nerevendicat [26, p. 52]. Anume astfel de declarații, dar și celelalte similare lor și reprezentă cea mai des întîlnită accepție a nihilismului juridic [6, p. 43].

Adeții abordării *inovatoare* a înțelegerii nihilismului juridic încearcă să fundamenteze ideea despre aspectul său pozitiv sau, mai bine zis, teza conform căreia de apariția nihilismului juridic este vinovat însuși dreptul, deoarece este imperfect, ineficient etc., iar în cazul dat nu are niciun sens să lupți contra lui. Nihilismul juridic este interpretat de ei ca fiind ”un punct de reper social, specific, ce indică vectorul principal de tendințe negative în domeniul juridic, fără de care devine dificil de a găsi defectele și erorile de drept, devenind astfel inaplicabil în cadrul domeniilor ce necesită implicarea lui directă” [27, p. 7]. Această poziție ar mai putea fi denumită și ”dezamorsată” sau chiar ”defăimătoare”; de facto, nu este nimic altceva decît o ipoteză a neîncrederii și scepticismului. Desigur, trebuie de recunoscut faptul că multe dintre legile adoptate nu se bucură de un grad înalt de perfecțiune, ba din contra, sînt chiar ineficiente, nu-și ating scopul, nu reflectă în întregime sau nu reflectă deloc interesele cetățenilor.

Transformîndu-ne într-un ”avocat” al dreptului, pledoaria noastră s-ar axa pe ideea conform căreia: dreptul, ca instituție democratică, umană, nu este vinovat de apariția nihilismului juridic și principala cauză a apariției acestui fenomen se găsește în însăși natura dreptului [6, p. 43]. Experiența arată că imperfecțiunea legilor alimentează în mod obiectiv nihilismul juridic, ele sînt totuși respinse de către cetățeni și percepute de către aceștia ca fiind inechitabile. În par-

te, sîntem de acord cu cele de mai sus, dar nu se cuvine ca pe baza anumitor fapte să fie trase concluzii și generalizări. Cu alte cuvinte, deficiențele (lacunele) dreptului nu pot servi drept motiv pentru a justifica nihilismul juridic.

Nihilismul juridic mai este numit și ”fenomen intersubiectiv, care acționează în calitate de caracteristică a conștiinței juridice, dar și a dreptului, precum și a întregii validității juridice și este, de facto, o non existență a dreptului, o distrugere socioculturală, ontologică, valorică și de accepțiune” [15, p. 21]. Sensul pozitiv același autor îl vede prin prisma negării formale a activiștilor sociali; în esență, înseamnă omologarea ideii de ordine juridică și unitate, rămase nerealizate în experiența personală a individului în viața unei comunități sociale.

Este destul de dificil a fi de acord cu astfel de interpretări vagi ale nihilismului juridic, deoarece acestea se distanțează de esența fenomenului și nu dezvăluie conținutul său de bază. Complexitatea deliberată și dorința de originalitate nu conduc întotdeauna la rezultate pozitive și nu întotdeauna înseamnă ”inovație” [6, p. 44].

În conformitate cu declarațiile autorului V. I. Cervaniuk, care stabilește noi tendințe în studiul nihilismului juridic, menționăm: ”Nihilismul juridic pentru noi este mai degrabă o normă, și nu o patologie; sună nu prea optimist, dar aproape de adevăr” [29, p. 671]. În sine, acest lucru este adevărat! De aici reiese că deoarece nihilismul juridic s-a înrădăcinat adînc în percepția maselor largi, a devenit o normă a comportamentului lor, ar trebui deci să-l acceptăm. Noi considerăm, însă, că tocmai din cauza acestui fapt este nevoie de a „lupta” intenționat cu acest fenomen negativ.

Deținînd ferm poziția la nivelul

conștiinței juridice uzuale, nihilismul devine trăsătura definitorie a vieții, nu doar individuale, ci și sociale. Domeniul său de aplicare este atît de vast, încît capătă un caracter de dezastru național, iar societății în cauză îi cauzează un imens și ireparabil prejudiciu.

Vom aduce cîteva exemple de condamnare oficială a manifestărilor de nihilism, inclusiv de ordin juridic. În anul 1998, o instanță de judecată din Spania l-a condamnat pe Pablo Varela la 5 ani de privațiune de libertate pentru negarea Holocaustului, care este un fapt bine cunoscut de distrugere de către naziști, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a 6 milioane de evrei (amintim că cuvîntul *nihilism* în traducere literală din limba latină înseamnă ”negație”). În același timp, pentru publicații similare despre realitatea Holocaustului, în Franța a fost condamnat scriitorul și filosoful Roger Garuda [30]. În cele din urmă, o instanță austriacă a emis verdictul de ”vinovat” într-un proces similar în ceea ce-l privește pe istoricul britanic D. Irving [31]. Prin urmare, în anumite situații și țări, nihilismul poate fi un motiv legitim pentru a priva anumite persoane de libertate.

În Republica Moldova, astfel de situații nu și-au găsit reflecție, și chiar dacă au fost, ele au fost voalate prin prisma altor fenomene. Sînt aceste precedente o ”persecuție” la adresa dreptului la propria opinie? Considerăm că nu! În cunoștința de cauză cu cele menționate mai sus, o atenție deosebită am acorda-o distincției dintre acțiunile ilegale și opiniile nonjuridice. Pentru ideile și concepțiile pe care le avem nu poate surveni răspunderea, deoarece chiar și cele mai dăunătoare și periculoase idei, gînduri nu reprezintă o amenințare, atîta timp cît acestea nu-și găsesc o într-

chipare practică. Însă accepțiunile care rezultă din astfel de gînduri și care conțin semnele unor acțiuni ilegale pot și ar trebui să atragă sancțiuni prevăzute de lege. Cu toate acestea, trebuie de menționat că atunci cînd o persoană este judecată pentru o oarecare fărădelege, putem spune că ea practic este judecată și pentru nihilism juridic, adică pentru lipsa de respect față de ordinea juridică stabilită.

La nivelul conștiinței de masă și de grup, nihilismul juridic este definit ca o atitudine socială, generală, compusă din mai multe setări fixe și individuale. Esența sa este o reacție psihologică de răspuns la stimulii externi al persoanelor fizice sau al societății în general față de reglementările legale [24, p. 66]. Autoarea O. R. Gulina numește nihilismul juridic o formă a conștiinței sociale, care reflectă caracteristicile politice, sociale și istorice ale societății. ”Gradul de nihilism juridic este un test de turnesol, un indicator al stării de sănătate a societății și a statului în care apare” [13, p. 3]. Despre profundul psihologism al fenomenului studiat vorbesc și alți autori. Este greu să nu fim de acord cu aceasta, în special cînd mai multe ”coliziuni” dintre oameni și normele de drept nu dau rezultatele scontate. La cetățeni involuntar se formează o atitudine negativă, atît față de funcționarii ce aplică unele sau alte dispoziții, cît și față de aceste dispoziții [6, p. 44].

Prof. Gh. Costachi vede în nihilismul juridic un antipod al culturii juridice, adică negarea valorii dreptului, a legii și a altor instituții juridice care reglementează relațiile sociale [4, p. 9].

Rolul dreptului în societate este într-o continuă creștere, deoarece el este cel mai important instrument de reglementare a relațiilor sociale; mai mult decît atît, oamenii ar trebui să fie deja

pregătiți pentru o astfel de viață. Teoreticianul I. A. Ilin scria: "Oamenii trebuie, și este demn, să cunoască legile; aceasta este o parte componentă a vieții juridice, deoarece este absurdă și periculoasă acea stare de fapt în care oamenii nu au acces la cunoașterea dreptului (...). Omului, ca entitate spirituală, îi este imposibil de a trăi în afara dreptului" [14, p. 23-24].

Totuși, există cazuri în care nihilismul juridic este provocat de însuși statul în sine, punând persoana într-o situație în care respectarea normelor juridice este imposibilă, dacă vrei să ai o viață decentă (prevalarea normelor morale), deoarece drepturile omului, prevăzute de Constituție, sînt încălcate în mod direct de unele acte normative. Cu toate acestea, trebuie de remarcat faptul că persoanele cu un înalt nivel de cultură juridică vor atrage mijloacele legale de protestare față de aceste acte normative. Un exemplu sînt manifestările pașnice și legale ale mamelor cu copii din Republica Moldova contra modificărilor la Legea cu privire la indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale

Desigur, aceste modificări au un puternic caracter volitiv, dar nihilismul juridic pus în fața unei astfel de situații va avea un caracter forțat. Ne întrebăm: statul nostru, Republica Moldova, prin intermediul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, și mai ales prin adoptarea unei legi ce vine în contradicție clară cu un drept fundamental-general, universal – acela de a procrea –, dar și cu prevederile propriei sale Constituții (art. 49 al. 2 "Statul ocrotește maternitatea, copiii și tinerii, stimulînd dezvoltarea instituțiilor necesare", art. 50 alin. (1) "Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială" [3] nu dă oare dovadă de nihilism juridic,

de negarea unui drept bine definit, de devalorizare a acestuia? Considerăm că da!

Nihilismul juridic își are rădăcinile în cadrul diferitor nivele de guvernare, acest lucru este confirmat și de barierele ce există între administrația publică centrală și cea locală. Din păcate, în ultima vreme s-au schimbat foarte puține, atît la nivel legislativ, cît și la nivel executiv. Aceasta, la rîndul său, se transformă într-un teren fertil pentru formarea unei atitudini similare a cetățenilor față de drept. Puterea este concepută pentru a stabili un exemplu de comportament conformat întru totul legii, dreptului; cu părere de rău, ne vedem nevoiți să afirmăm că în realitate lucrurile nu sînt chiar așa.

Nihilismul juridic poate fi considerat o trăsătură distructivă a personalității. Reacția negativă față de cadrul legislativ, negarea normelor obligatorii de conduită sau încălcarea flagrantă a lor înțetinesc orice tendință de creștere progresivă, ducînd la distrugerea a tot ce a fost deja realizat cu mari eforturi.

Nivelul (măsura), caracterul, natura și intensitatea atitudinii nihiliste față de drept pot fi diferite. Din acest considerent, nihilismul juridic este divizat în [26, p. 27]:

- Forma *activă* –îi sînt caracteristice toate încălcările legale, încălcarea deliberată a legilor și a actelor normative, ostilitatea față de toate normele de drept, extremismul, terorismul, xenofobia, ura națională și religioasă;

- Forma *pasivă* – îi sînt caracteristice lipsa de încredere în potențialul dreptului ca instituție de bază a societății, negarea lui ca valoare, dimensiunea acestuia etc. O astfel de evaluare a acestui fenomen poate fi exprimată prin termenul de "scepticism", atitudine critică față de ceva, îndoială, frustrare sau indiferență.

Nihilismul juridic, în special în formele sale extreme, exercită efecte diverse asupra persoanelor fizice, are un impact negativ asupra societății și, în cele din urmă, împiedică formarea și funcționarea unui guvern eficient, împiedică efectuarea reformelor democratice, contribuie la răspîndirea lui și negarea diferitor valori spirituale și morale.

Citînd-o pe autoarea I. O. Țîbulevskaia, "(...) subestimarea naturii morale a dreptului duce la funcționarea ineficientă a tuturor elementelor sistemului juridic și are un impact direct asupra dezvoltării societății" [28, p. 7]. Se pare că această subestimare nu face nimic altceva decît să cultive nihilismul juridic, iar la aceasta contribuie și pasivitatea cetățenilor. Oamenii nu utilizează toate oportunitățile pe care le oferă dreptul. Indiferența, refuzul de a participa la rezolvarea problemelor de interes special reprezintă trăsătura principală a multor cetățeni. Ca exemplu poate servi prezența redusă la alegeri sau referendumuri. Am fostcu toții martori la referendumul organizat în 2010 (5 iunie) în Republica Moldova cu scopul modificării Constituției, cînd rata de prezentare la urne a populației a fost sub 33% din numărul celor cu drept de vot.

Termenul de *nihilism juridic*, așa cum este el prezentat de viața de zi cu zi, eutilizat la toate nivelurile de reglementare juridică. Adeseori el este folosit pentru a descrie o situație juridică nefavorabilă. În toate cazurile, această categorie conține un sens negativ, dar pentru a înțelege mai bine acest fenomen ar trebui să se facă distincția între alte concepte similare cu el.

Nihilismul juridic poate apărea la toate categoriile conștiinței juridice: la nivel individual, de grup, pe categorii profesionale, la

nivel de societate. Ne vom oprim asupra unei astfel de categorii ca *nihilismul juridic departamental*, consemnat de teoreticianul V.A. Tumanov [19] și menționat de către cercetătorul I. Frunză [5] drept specific și societății moldovenești contemporane. Astfel, nihilismul juridic departamental este strâns legat de nihilismul juridic la nivel de societate, or persoanele cu funcții de răspundere din organele de stat provin din aceeași societate.

În Republica Moldova și în alte state foste socialiste, nihilismul juridic, cu părere de rău, are rădăcini adânci. Despre el se poate vorbi ca despre un fenomen politico-juridic-cultural. Ne referim la promovarea în masele largi a unei indiferențe totale față de reformele juridice, la lipsa propriilor convingeri juridice și a impactului lor pozitiv [4, p. 9].

Esența nihilismului juridic constă în devalorizarea dreptului și a valorilor juridice de echitate, egalitate, justiție, în ignorarea totală a legilor și a rolului acestora în reglementarea raporturilor sociale, în negarea necesității existenței dreptului și a utilității acestuia.

Nihilismul juridic reprezintă o direcție a gândirii politico-juridice, care neagă valoarea socială a dreptului, importanța lui pentru fiecare individ în parte, fiind considerat o metodă mai inferioară de reglementare a relațiilor sociale [1, p. 16].

Fenomenul nihilismului juridic se formează la nivelul elementelor psihologice și ideologice ale conștiinței juridice ale individului și pot apărea la orice etapă a vieții acestuia sub influența factorilor externi. El poate apărea la nivel individual, de grup, pe categorii profesionale, la nivel de societate și reprezintă o amenințare serioasă pentru întregul sistem de drept.

În literatura de specialitate s-a vehiculat și ideea conform căre-

ia ar trebui să se facă o diferență între *nihilismul drepturilor* și *nihilismul juridic*. Este propus pentru nihilismul drepturilor un astfel de obiect ce ar fi, de facto, combinația potrivită de capabilități ale personalității, care nu este nimic altceva decât un drept subiectiv, iar pentru nihilismul juridic, ca obiect se propune dreptul, în sens obiectiv, dreptul ca lege. O astfel de viziune ne pare greșită, pentru că nerespectarea dreptului de către subiect va face practic imposibil faptul ca acesta din urmă să aibă o atitudine pozitivă față de oportunitățile care decurg din efectele dreptului. Această poziție este deținută în general de către acei oameni de știință ce analizează prin contrast așa categorii ca ”dreptul și legea”, ”dreptul și juridicul” etc. [11, p. 41]. Potrivit acestora, din punct de vedere istoric, dreptul este o categorie mai veche decât juridicul. Desigur, dreptul și legea nu coincid. Analizate măcar și prin prisma faptului că legea este doar o formă de manifestare a dreptului, de rînd cu care mai există și altele, fapt ce nu contravine compatibilității lor.

Ar fi greșit să credem că nihilismul juridic este o trăsătură de bază a păturilor marginalizate. Cu părere de rău, trebuie să recunoaștem că acest viciu este specific atît păturilor de ”sus”, cît și celor de ”jos”. De nihilism juridic suferă și elita politică, și intelectuali, și funcționarii publici, și profesioniștii cu studii superioare. Dezamăgirea în idealurile juridice, pierderea credinței în valoarea absolută a dreptului, a justiției și echității, o predispoziție la părăsirea jurisdicției cadrului legal și dorința de a opune valorilor fundamentale ale dreptului niște non-valori juridice, așa cum remarcă autorul N. N. Voplenko, duc la nihilismul juridic al juristului și a funcționarului public și nu nu-

mai [10, p. 66]. Această evaluare a situației este foarte precisă, deși dură. Ea întru totul corespunde realității noastre juridice. În cazul în care subiectul înțelege că lipsa de respect față de drept, de lege ar putea avea consecințe negative, dar continuă să ignore prevederile legale, acest comportament poate afecta propriul statut, precum și progresul societății și a statului în general.

O interpretare interesantă ne oferă autorul S. S. Alekseev, care denumește nihilismul juridic o ”dramă a dreptului” și-l caracterizează ca o ”cădere a dreptului în vîltoarea problemelor practice, neputința sa față de realitățile complexe și dificile ale vieții, declinul prestigiului său, pierderea credinței necondiționate că el, dreptul, reprezintă acea soluție unică și universală de rezolvare a tuturor problemelor de ordin social” [7, p. 188].

Atunci cînd nihilismul juridic se contopește cu cel intelectual, politic, moral, spiritual, cultural, guvernamental, el devine un fenomen greu de combătut. A început să se formeze un tip special de ideologie politică și juridică: toată lumea știe exact ce să distrugă, ce să elimine, ce să reformeze, dar aproape nimeni nu știe cum să faciliteze viața oamenilor, cum să sporească bunăstarea lor. Recent și-a făcut apariția o formă a nihilismului juridic extrem de periculoasă, și anume nihilismul juridic constituțional al cărui obiect este legea principală a țării în ansamblul ei sau unele dintre dispozițiile ei [18, p. 31]. Ignorarea Constituției, încălcarea directă a normelor și principiilor sale, sustragerea de la responsabilitate sînt unele dintre cele mai mari amenințări. În literatura de specialitate se indică faptul că în cadrul nihilismului juridic constituțional standard al comportamentului devine nu normă în sine, ci gradul de

toleranță a ei. Legea fundamentală se respectă atunci când este convenabil, dar cu ușurință poate fi ignorată în cazul unui conflict de interese, în care constituționalitatea legii este ușor înlocuită cu o situație (lege) politică sau de altă natură [16, p. 253].

Autorul A. S. Bondarev consideră că aliajul existent între necunoașterea dreptului, sistemele juridice negative, pasivitatea legală și motivația contrară dreptului a individului formează anticultura juridică a acestuia. Aceasta din urmă, fiind într-o continuă creștere prin imputarea poporului, prin nivelul scăzut de cunoștințe juridice, competențe și convingeri legale, permițând subiecților săi o abateră de la drept, transpun în societate o desocializare juridică [8, p. 21]. Structura juridică a anticulturii, potrivit autorului, include interesul față de drept în cadrul unei societăți juridice bine organizate. Dar acest interes, în multe cazuri, are un caracter negativ. Un subiect cu un nivel scăzut de cultură juridică tinde mereu să găsească lacune, contradicții legale pentru a le putea folosi, fără frica de impunitate, în cadrul unor activități ilegale. Prin urmare, subliniază A. S. Bondarev, este necesar de a implementa la scară națională un sistem, avizat științific, de măsuri de socializare juridică atât a clasei guvernante, cât și a celei guvernate.

În acest sens, nu ne pare corectă definirea nihilismului juridic dată de autorul O. S. Radîkov. Din punctul său de vedere, nihilismul juridic este "negarea drepturilor subiective sau a legislației, care este un profund proces de gândire și un act de voință, conținutul principal al căruia îl reprezintă ideea de neglijare a dreptului subiectiv și a legislației ca neavînd nicio valoare socială și care nu este în măsură să-și exprime, să pună în aplicare, și să asigure nevoile și

interesele actorilor sociali" [23, p. 7]. În opinia noastră, această definiție are mai multe neajunsuri. În primul rînd, fiind prea greoaie, complică foarte mult înțelegerea esenței acestui fenomen. În al doilea rînd, în ea se contrapun dreptul subiectiv și legea (atunci când se utilizează disjunctivul "sau"), dar totodată aceste categorii sînt combinate (prin conjuncția "și"). Sînt reduse la minim acele idei conceptuale ce încurajează existența unui comportament adecvat în cadrul unei societăți. Între timp, experții internaționali estimează doar aspectul executiv nesatisfăcător al legislației noastre, găsind-o, în general, destul de progresivă și democratică. În acest context, o importanță deosebită se acordă stimulentele dreptului [19, p. 153].

În știința de astăzi există o serie de definiții ale nihilismului juridic. Cu toate acestea, unele dintre ele sînt greoaie, complicate, deși în general sînt adevărate; altele, în opinia noastră, nu reflectă pe deplin și cu exactitate esența fenomenului. Procesul este unul de îmbunătățire și perfecționare și acest lucru este normal.

Din primul tip de definiții face parte și cea dată încă în 1990 de către V. I. Goiman, care consideră nihilismul juridic o formațiune a conștiinței juridice individuale sau de grup care, în mod constant, își manifestă neglijența sau altă atitudine negativă față de drept [12, p. 3]. În opoziție stă autoarea O. R. Gulina, care dă o definiție prea limitată (îngustă) a nihilismului juridic, referindu-se la un "fapt din realitate obiectivă, care se manifestă printr-o indiferență, scepticism, neglijență față de lege, drept, stat sau simbolurile sale, chiar prin negare completă a valorii lor sociale" [13, p. 17-18]. Autorul analizează din nou categoria de drept doar prin prisma dreptului obiectiv. Dar va fi considerat nihi-

lism juridic o negare a capacității juridice a individului, prevăzută de lege? Această întrebare este mai mult retorică.

Ni se pare mai potrivită definiția dată de autorul N. I. Matuzov, conform căreia nihilismul juridic este o negare psihologică a dreptului, atât din partea cetățenilor simpli, cât și a funcționarilor publici, precum și activitatea reală ilicită a acestor subiecte. Acest fenomen acționează ca un element de conștiință (individuală și socială), precum și ca o modalitate de a alinia comportamentul individual sau colectiv [20, p. 182]. Dar și această definiție nu este fără defecte. În special, teoreticianul N. I. Matuzov include ca principală caracteristică acțiunile ce au scopul de a încălca dreptul. Și astfel apare întrebarea dacă va fi considerat nihilism juridic abținerea de la executarea unei legi. Din punctul nostru de vedere va fi, deoarece legea sau alt act juridic, în astfel de împrejurări, nu poate funcționa, iar oportunitățile disponibile pentru ei rămîn nerealizabile.

Concluzie. Nihilismul juridic este un element deformativ al conștiinței juridice, antipod al culturii juridice, care neagă valoarea dreptului, legii și a altor instituții juridice care reglementează relațiile sociale și care este generat de mediul social prin negarea activă sau pasivă a normelor de drept prestabilite de stat și care previn (stopează) dezvoltarea progresivă a societății, aceasta din urmă fiind capabilă de a deveni un mediu prielnic pentru comiterea de acte ilicite.

Recenzent:
E. BALTAGA,
dr., conf. univ.

Referințe bibliografice

1. Avornic Gh. Conștiința și cultura juridică – condiție indispensabilă

- a activismului juridic al cetățenilor. În: Revista Națională de Drept, № 2, 2006, p. 8-17.
2. Calmîc M. Conștiința juridică ca premisă a reformării vieții social-juridice a societății Republicii Moldova. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2012, 162 p.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicată la 12.08.1994 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
4. Costachi Gh., Zlobin S. Конституционные основы правовой культуры. În: Закон и Жизнь, № 10. Chișinău, 2007, p. 9-13.
5. Frunză I. Проблемы демократии, ведомственного нигилизма и юридического образования в Республике Молдова. În: Materialele conferinței practico-științifice interuniversitare «Молдова в аспекте построения демократического государства: проблемы теории и практики», Chișinău, 2005, p. 13-18.
6. Munteanu R. The essence of legal nihilism and its main characteristics. În: Materialele conferinței internaționale "European Union's history, culture, citizenship", 5th Edition, 11-12 May 2013. Pitești, România.
7. Алексеев С.С. Право на пороге нового тысячелетия, некоторые тенденции мирового правового развития — надежда и драма современной эпохи. М.: Статут, 2000, 256 с.
8. Бондарев А.С. Правовой нигилизм – форма правовой антикультуры личности. В: Вестник Пермского университета. Сер. Юридические науки. Пермь, 2001, вып. № 2, с. 21-43.
9. Варламова Н.В. Правовой нигилизм в постсоветской России: понимание, истоки, следствия. В: Драма российского закона. М., 1996, 142 с.
10. Вопленко Н.Н. Правосознание юриста и проблема его деформации. В: Вопросы теории государства и права. Саратов; 2001, № 3(12), с. 59-71.
11. Гайворонская Я.В. К вопросу о понимании правовых и юридических норм. В: Правоведение, 2001, № 3, с. 39-45.
12. Гойман В. Правовой нигилизм: пути преодоления. В: Советская юстиция, 1990, № 9, с. 3-5.
13. Гулина О.П. Исторические корни и конкретные правовой нигилизм в современной России. Автореферат дис. канд. юрид. Наук, Уфа, БГУ, 2002, 32 с.
14. Ильин И.А. О сущности правосознания. М.: Изд-во Парогъ, 1993, 235 с.
15. Касаткин С.Н. Правосознание как категория правоведения: теоретико-методологический аспект. Автореф. дис. к.ю.н., Казань, 2003, 21 с.
16. Лучин В.О. Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации. М., 2002.
17. Лушина Л. А. Нравственно-правовой нигилизм: генезис, сущность, формы. Дис. канд. юрид. Наук, Н.-Новгород, 2003, 202 с.
18. Лысенко В. Конституционный нигилизм. Как лечить? В: Российская Федерация, 1999, № 7, с. 31-32.
19. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве. Издание второе. М.: Юрист, 2003, 250 с.
20. Матузов Н.И. Актуальные проблемы теории права. Саратов: СГАП, 2003, 512с.
21. Матузов Н.И. Правовой нигилизм в свете российского национального менталитета. В: Зарубежный опыт и отечественные традиции в российском праве. Всероссийский научно-методологический семинар. С.-Петербург, 2004, с. 88–110.
22. Матузов Н.И. Правовой нигилизм и правовой идеализм как две стороны одной медали. В: Правоведение, 1994, № 2, 640 с.
23. Радьков О.С. Понятие и классификация правового нигилизма. В: Мир права, 2005, № 4.
24. Сафонов В.Г. Понятие правового нигилизма. В: Государство и право, 2004, № 12, с. 65-69. tigr.wordpress.com › Монографии//
25. Туманов В.А. О правовом нигилизме. В: Советское государство и право, 1989, № 10 <http://ufnovgu.narod.ru/tgp/litumal.htm>
26. Туманов В.А. Правовой нигилизм в историко-идеологическом ракурсе. В: Гос-во и право, 1993, № 8. <http://www.pravoznavec.com.ua/books/230/17346/17/>
27. Федоренко К. Г. Правовой нигилизм. Диссер. канд. юрид. наук, Нижний Новгород, 2001, 173с.
28. Цыбулевская О.И. Нравственные основания современного российского права. Автореф. дисс. на соискание ученой степени доктора юрид. наук. Саратов, 2004, 58 с.
29. Червонюк В.И. Теория государства и права. Учебник. М., 2006, 704 с.
30. Юрьева Д. Срок за нигилизм. В: Российская газета, 2006, 21февраля.
31. Юрьева Д. Суд не поверил историку. В: Российская газета, 2006, 22февраля.